

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 342 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari.....	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarning tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellastirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Solihova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
<i>Mirxoliqova Charos Xabibullaevna</i>	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
<i>Muzafarov Muxammadali Maxsudovich</i>	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
<i>Yadgarova Surayyo</i>	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
<i>Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
<i>Yusupova Sanobar Odil qizi</i>	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
<i>Бахтияр Катибжанович Саттаров</i>	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
<i>Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова</i>	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
<i>Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова</i>	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
<i>Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева</i>	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
<i>Джалилова Феруза Намазовна</i>	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
<i>Zuhridin Azizov</i>	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
<i>Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.</i>	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
<i>Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова</i>	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
<i>Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna</i>	
Поэтапное вовлечение детей с расстройствами аутистического спектра в дошкольное инклюзивное образование: комплексный анализ научно-теоретических и практических подходов	234
<i>Сабина Рагимова Ровшан кызы, Айсель Масимова Арастун кызы</i>	
Umumta'lim maktablarida fizika fanini o'qitish metodikasini rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishni boshqarishni takomillashtirish	245
<i>Allaniyazova Bibigul Sarsenbay qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish savodxonligi darslariga kreativ fikrlash asosida tayyorlash	248
<i>Botirova Jumagul Chori qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda fanlarni o'qitish metodikasini rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishni boshqarishni takomillashtirish	254
<i>Kaypova Gulnara Muratbaevna</i>	
Umumta'lim maktablarida tabiiy-ilmiy savodxonlik ko'nikmalarining rivojlantirish masalalari	257
<i>Davletova Hamida Xasan qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy axloqiy ruhda tarbiyalashning psixologik jihatlari	261
<i>Fayzullayev Ermat Majidovich, Ortiqova Mashxura</i>	
Orkestr va ansamblarning fan sifatidagi o'rni va tarbiyaviy ahamiyati	265
<i>Fayzullayev Ermat Majidovich</i>	
Maktab fizika darslarida interaktiv dasturlar va simulyatorlardan foydalanish metodikasi	269
<i>Xayriddinova Malikaxon Qodirxon qizi</i>	

Musiqada midi musiqiy cholg'ularning raqamli interfeysi.....	274
<i>Omonov Xasanxon Sulaymonovich</i>	
Karyera o'sishida gender tafovutlarning ahamiyati.....	277
<i>Yulchiboyeva Nazokatxon Iqboljon qizi</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kreativlik sifatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar	283
<i>Omonov Xasanxon Sulaymonovich, Normuradova Nafisa Kuchkarovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik tarbiyasi – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida	287
<i>Kasimova Dilrabo Baxadirovna, Marjona Atoyeva Ismat qizi</i>	
Ilk yoshdagi bolalar psixologiyasi va rivojlanish xususiyatlari.....	291
<i>Kayumova Nargiza Mirziyatovna, Ne'matjonova Gulzira Ne'matjon qizi</i>	
Jadid pedagogik tafakkurida "o'qituvchi" fenomeni.....	294
<i>Xushbokov Oybek Uralovich</i>	
Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida savol berish malakalarini shakllantirish	296
<i>Erhanova Nasiba Absayitovna</i>	
Musiqiy ta'limda xalq va zamonaviy qo'shiqlar vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning etnomadaniy komponentlarni shakllantirish	298
<i>Qurbanova Muslima Shavkatbek qizi</i>	
Umumta'lim maktablari o'quvchilarida tadbirkorlik ko'nikmalarini tarkib toptirish metodikasi (biologiya fani misolida).....	300
<i>Akmalova Farida Dilmurod qizi</i>	
Maktabgacha ta'limda adaptiv ta'lim texnologiyalari yordamida bolalar ijodkorlik ko'nikmasini shakllantirish mazmuni.....	304
<i>To'xliboyeva Zuxra Abdumutal qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi iqtidorli bolalar bilan ishlashda ta'lim texnologiyasi	308
<i>Xudoyberdiyeva Durdona Baxodir qizi</i>	
Pedagogik-psixologik qarashlarda otaning oiladagi o'zni haqidagi tasavvurlarni shakllantirish dinamikasiga oid fikrlar talqini.....	311
<i>Karshiyeva Dilafuz Suyunovna, Maxamatova Munisa Mamirzo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ingliz tilini o'qitishning nazariy va amaliy asoslari	314
<i>Axmatqulova Maxfuza Shuhrat qizi</i>	
Integrativ yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarda interpersonal intellekt ko'nikmalarini rivojlantirish ...	318
<i>G'ulomova Oychehra No'monjon qizi</i>	
Etnomadaniy qadriyatlarni integratsiyalashgan ta'lim jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarga singdirishning samarali yo'llari.....	321
<i>G'ulomxo'jayeva Mushtariy Elmurod qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida grafik organayzerlardan foydalanish	324
<i>Iroda Isroilova</i>	
Buxoro iqlimi va tabiiy resurslaridan samarali foydalanish: ekologik va fizik-geografik yondashuv	329
<i>Mardonova Saodat Muzaffarovna</i>	
Effective Traditional and Innovative Approaches in English Language Teaching: Evidence From EFL Classrooms	333
<i>Yuldoshev Khaydarbek</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'at boyligini rivojlantirishda lingvopedagogik yondashuvning nazariy-metodologik asoslari.....	336
<i>Allayarova Sojida Umirzakovna</i>	
Механизмы использования цифровых педагогических технологий для обеспечения непрерывности образовательного процесса учащихся начальных классов в условиях длительного лечения	339
<i>Турсунова Д. З., Холлиева Н. Х.</i>	

KARYERA O'SISHIDA GENDER TAFOVVUTLARNING AHAMIYATI

Yulchiboyeva Nazokatxon Iqboljon qizi
International school of finance technology
and science instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbda muvaffaqiyatga erishishda erkaklar hamda ayollarga xos xususiyatlar nazariy jihatdan o'rganilgan. Kasbiy faoliyatda erkaklardagi ustun xususiyatlar hamda ayollardagi ustun xususiyatlar taqqoslanib, ularni karyera o'sishiga ta'siri aniqlangan. Shu bilan bir qatorda hozirgi kungacha jamiyatimizda saqlanib kelayotgan kasbiy sohadagi gender tafovutlarga nisbatan psixolog olimlarning qarashlari keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Kasb, muvaffaqiyat, karyera, erkak, ayol.

Abstract: This article theoretically examines the characteristics of men and women in achieving professional success. In professional activity, the dominant characteristics of men and women were compared, and their influence on career growth was determined. At the same time, the views of psychologists on gender differences in the professional sphere, which have persisted in our society to this day, are widely covered.

Key words: Profession, success, career, man, woman, society.

Аннотация: В данной статье теоретически изучены особенности мужчин и женщин в достижении профессионального успеха. Сравнивались преобладающие характеристики мужчин и женщин в профессиональной деятельности и определялось их влияние на карьерный рост. Наряду с этим широко освещены взгляды ученых-психологов на гендерные различия в профессиональной сфере, которые сохраняются в нашем обществе и по сей день.

Ключевые слова: Профессия, успех, карьера, мужчина, женщина, общество.

KIRISH

Odamlarda erkak va ayolning shaxsiy fazilatlari haqidagi stereotipik tasavvurlar ko'p asrlar davomida shakllangan. Bu tasavvurlarning mohiyati shundan iboratki, erkak jins vakillarini hukmron, mustaqil, tajovuzkor, faol, jasur, hissiyotsiz, qo'pol, ilg'or va dono sifatida qabul qilish odat tusiga kirgan. Ayollarni esa, aksincha, qaram, yuvosh, zaif, qo'rqqoq, hissiyotga beriluvchan, ta'sirchan, muloyim, xayolparast va xurofotchi deb hisoblash odat tusiga kirgan.^[1]

Zamonaviy jamiyatda erkaklar va ayollar kasbiy faoliyatning deyarli har qanday turini tanlashlari mumkin, chunki an'anaviy "erkaklar" va "ayollar" kasblari o'rtasidagi chegaralar tobora yo'qolib bormoqda. Biroq, zamonaviy gender tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, kundalik hayotda kasbiy mashg'ulotlarni jinsga qarab ajratish haqidagi barqaror tasavvurlar hali ham mavjud. Ilmiy nashrlarga ko'ra, erkaklar va ayollarning kasbiy o'zini o'zi anglash ehtiyojlari va imkoniyatlari o'rtasidagi ziddiyatlar mehnat sohasidagi gender stereotiplarining mavjudligi bilan bog'liq.

Bugungi kunda shaxsning asosiy xususiyati sifatida talqin qilinadigan insonning gender o'ziga xosligini rivojlantirish muammosi birinchi o'ringa chiqmoqda. Identiklik subyektning o'zi haqidagi haqiqiy tasavvurlarini, uning zo'rma-zo'raki emas, balki o'z rivojlanish yo'lini aks ettiruvchi faol refleksiv jarayonning natijasi sifatida qaraladi. Gender o'ziga xoslik - bu o'zini ma'lum bir jinsga mansub deb hisoblaydigan va tegishli gender rolining talablariga amal qiladigan shaxsning xulq-atvori va o'zini o'zi anglashining birligi hisoblanadi.^[7]

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi davri gender o'ziga xoslik inqirozi bilan tavsiflanadi. Sabablar ko'p omilli, ammo ayollarning maskulinizatsiyasi va erkaklarning feminizatsiyasi, gender rollarini simmetrik qabul qilish sabablari birinchi o'ringa chiqadi.^[7]

Kasbiy o'zini o'zi belgilash bizning davrimizda yoshlar uchun katta muammolarni keltirib chiqarmoqda. Odamlar yoshligidanoq ijtimoiy ta'sirga juda beriluvchan bo'ladi. Kasbiy faoliyat va hayot yo'lini tanlashda inson o'zi anglamagan holda ijtimoiy me'yorlarga bo'ysunadi, ularning tashuvchilari oilaviy doira va qarindoshlar,

tashqi sharoitlar, ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari bo'lib, kelajakda o'zining jinsiy roliga mos keladigan ish topishga intiladi. Bunda gender stereotiplar muhim rol o'ynaydi. Gender stereotiplari deganda "erkak" va "ayol" tushunchalariga mos keladigan va an'anaviy gender xulq-atvori va ijtimoiy rollarni shakllantirishning eng yorqin va ta'sirchan mexanizmi bo'lgan xulq-atvor modellari va xarakter xususiyatlari haqidagi standartlashtirilgan tasavvurlar tushuniladi.^[7]

Gender stereotiplari hozirgi vaqtda olimlar tomonidan "erkaklik" va "ayollik"ning ijtimoiy tuzilgan toifalari sifatida tahlil qilinmoqda. Keyingilari butun umr davomida mustahkam o'rnatilib qoladi. Gender stereotiplarini ko'rib chiqish ularni mustahkamlashga jamiyatning ulkan ta'sirini ta'kidlash imkonini beradi, ularning inson shaxsini shakllantirishdagi birinchi darajali rolini belgilaydi, shuningdek, ularni o'rganishga madaniy-ramziy ma'no beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda psixologiya fanining turli yo'nalishlarida gender tadqiqotlari keng ko'lamda olib borilmoqda: jinsiy rol stereotiplari (V. S. Ageev), gender ijtimoiylashuvi (I. S. Kletsina), erkak va ayol psixofiziologiyasi (Ye. P. Ilin), shaxsning kasbiy o'zini o'zi faollashtirishda gender jihatlari (L. N. Ozigova), gender munosabatlari (V. Ye. Kagan).^[6]

Psixolog Ye.P.Ilinning fikricha, erkak rahbarlarda muloqot va empatiya nisbatan past darajada hisoblanadi. Ular konservativ va tajovuzkorlikka moyil bo'ladilar. Ayollar, erkaklardan farqli o'laroq, hammadlikka, ijtimoiy sheriklikka ko'proq moyil, jamoani muvaffaqiyatli birlashtiradi va xodimlarni murakkab vazifalarni bajarishga undaydi.

A. V. Avdulovanning tadqiqotlariga ko'ra, o'z karyerasini rejalashtirishda ayollar ko'pincha rivojlanish istiqboliga emas, balki hozirgi vaziyatga e'tibor qaratadilar (erkaklardan farqli o'laroq)^[2]. Odatda, ayollar erkaklarga qaraganda o'z karyeralarini kechroq quradilar, ammo ayollarda kasbiy karyera qurish shakllari ancha xilma-xildir.

Olim ayollarning kasbiy faoliyatida uchta asosiy karyera turini ajratib ko'rsatadi:

- chiziqli - uy xo'jaligini doimiy yuritish;
- uzlukli - ayol oilasi uchun ma'lum muddat ishlashni to'xtatadi, keyin esa yana ishga qaytadi;
- parallel - ayol ishlaydi va uy xo'jaligini yuritadi.

Kasbiy rivojlanishni tashkil etishda erkaklar va ayollar o'rtasidagi motivatsiyada ham farqlar mavjud. Amerikalik psixolog G.Kraygning ta'kidlashicha, hech bo'lmaganda ayollarning bir qismi uchun ishdagi shaxslararo munosabatlar ularning kasbiy "Men" konsepsiyasini belgilashda yordam bergani uchun alohida ahamiyatga ega.^[10]

Bundan tashqari, ish joyidagi ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ayollarda depressiya va jismoniy zaiflikning foizini kamaytiradi. Ahamiyatiga ko'ra mehnatga moddiy haq to'lash ikkinchi o'rinda va kasbiy faoliyat mazmuniga qiziqish uchinchi o'rinda turadi.

Tadqiqotchilar Elvira Gizametdinova va Rail Urayev "Boshqaruvdagi gender farqlar"maqolasida quyidagi ma'lumotlarni keltiradilar:^[6]

1-jadval: Boshqaruvdagi gender farqlar

No	Xarakter	Erkaklar	Ayollar
1	To'siqlarni yengib o'tish	Intellekt Kuch	Epchillik Ayyorlik
2	Xulq	Vazmin	Emotsional
3	Shaxslararo munosabat	To'g'ridan-to'g'ri	Moslashuvchan
4	Yechim	Mulohazalilik	Sezgirlik
5	Tanqidga nisbatan reaksiya	Agrissiv	Xotirjam

Erkaklar boshqaruv uslubiga ko'proq tuzilmaviylik, oldindan aytib berish va aniqlik xosdir. Erkaklar ko'pincha vazifa va natijaga e'tibor qaratadilar, hisob-kitob qiladilar, rejalashtiradilar. Ular o'zgarishlarga kamroq moyil, o'z nuqtayi nazaridan qiyinchilik bilan voz kechadi, kamroq hissiyotga ega, intuitsiya va his-tuyg'ularga ishonmaydi. Shakllangan ijtimoiy-madaniy stereotiplarga ko'ra, ularga hukmronlik qilish, qattiqqo'lroq, talabchanroq bo'lish, raqobatlashish va yon bermaslik xosdir.

Erkak rahbarlar o'z yo'nalishlarini qat'iy ravishda olib borishda murosasizroq, g'azabga tezroq beriladilar, tajovuzkorlik va qaysarlikni yaqqolroq namoyon etadilar. Ular ayol rahbarlarga qaraganda qo'l ostidagilar bilan uzoqroq masofa saqlab turishadi. O'zlariga va yutuqlariga ko'proq ishonch bildiradilar hamda o'z harakatlarning ma'qullanishiga kamroq ehtiyoj sezadilar.

Ayollar ishdan ko'ra ishchi xodimlarga ko'proq e'tibor berishadi. Ularga munosabatlarni o'rnatish va ijodiy jarayon ustida ishlash xosdir. Ayol rahbarlarga rivojlanish, o'zini anglash, yangi ko'nikmalarni egallashga intilish xosdir. Ko'pincha o'quv mashg'ulotlari: seminarlar, treninglar, ayniqsa, shaxsiy rivojlanish bo'yicha treninglar ishtirokchilari orasida ayollar ko'proq.

Ayol rahbar ko'pincha do'stona rahbarlik uslubini namoyish etadi: qo'l ostidagilarning fikriga ko'proq ishonishga, jamoaviy munosabatlarni yo'lga qo'yishga, ijodiy muhit yaratishga harakat qiladi. U diplomat, olijanob bo'lishni biladi. Munosabatlarni yo'lga qo'yish orqali natijaga erishishga moyil. Ayol, hatto rahbarlik lavozimida bo'lsa ham, boshqa rahbarlar, mulkdorlar yoki tashqi maslahatchilar tomonidan ma'qullanishini kutadi.

Boshqa bir tadqiqot yuqorida aytilganlarni tasdiqlaydi: boshqaruv uslubidagi avtoritarizm erkaklarda ayollarga qaraganda ikki baravar ko'proq uchraydi. Erkaklar ko'pincha xodimlarning fikrini inobatga olmaydilar va tashabbusni rag'batlantirmaydilar. Shu bilan birga, ba'zi erkaklar ko'pincha boshqaruvning liberal uslubidan foydalanadilar, boshqaruv jarayonini o'z holiga tashlab qo'yadilar, nazorat va intizomdan voz kechadilar.

Mutaxassislarining ta'kidlashicha, ayol rahbarlarda eng ko'p uchraydigan boshqaruv uslubi demokratik uslubdir. U kollegial qarorlar qabul qilish, vakolatlarni topshirish va jamoada sheriklik munosabatlarini o'rnatish bilan tavsiflanadi.

Garchi qonunchilik uzoq vaqtdan beri erkaklar va ayollar huquqlarini tenglashtirgan bo'lsa-da, amalda konstitutsiya hammani tenglashtira olmaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ularning boshqaruv uslublari bir-biridan farq qiladi.

K. Levin tomonidan taklif etilgan erkaklar va ayollar boshqaruv uslubini ajratish hanuzgacha dolzarb bo'lib, tadqiqotchilar tomonidan qo'llanilib kelinmoqda. U uchta asosiy uslubni ajratib ko'rsatdi: avtoritar, demokratik va liberal.

Ko'pgina mutaxassislar erkaklar va ayollarning boshqaruv uslublaridagi farqlarni ta'kidlaydilar. Agar erkaklarga avtoritar uslub xos bo'lsa, ayollar demokratiya va hamkorlikka ko'proq moyil bo'ladilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Dastlab, jinsiy mansublik kasb tanlashga qanday ta'sir qilishini aniqlaymiz. Qayd etilishicha, erkaklar sarguzashtlar bilan bog'liq, qahramonliklar ko'rsatishni, jismoniy zo'riqishni talab qiladigan kasblarga qiziqish bildiradi. Ular mexanizmlar va asboblarga bog'liq bo'lgan xonadan tashqarida ishlashni afzal ko'radilar, fan, fizik hodisalar va ixtirolarga qiziqadilar. Ayollar, aksincha, estetika bilan bog'liq kasblarga, xonada o'tirib ishlashga, muhtoj va himoyasizlarga yordam berishga moyil bo'ladilar.^[4]

Zamonaviy jamiyatda ba'zi kasblar erkaklar yoki ayollar kasblari degan tushuncha shakllangan. Masalan, xizmat ko'rsatish sohasida asosan ayollar band deb hisoblanadi. Ammo kasbiy faoliyatning ushbu sohasi faqat ayollarga tegishli emas. Axir, dunyoning ko'plab mamlakatlarida ham zamonaviy restoranlarda bosh oshpazlar erkaklardir. Sartaroshxonalarda ayollar ham, erkaklar ham muvaffaqiyatli ishlaydi. Ayollar avtomobil haydashadi, og'ir jismoniy ishlarni bajarib, zavodlarda mehnat qilishadi, erkaklar kiyim tikish bilan shug'ullanishadi, do'konlarda sotuvchi, qandolatchi, firmalarda kotib bo'lib ishlashadi. Shunday qilib, hozirgi vaqtda jinsga qarab mehnat taqsimoti umuman yo'q.

Ayollar erkaklar ustunlik qiladigan faoliyat sohaslarini o'zlashtirishni istamaydilar, asosan noishlab chiqarish sohasida ishlaydilar, bu yerda mehnat xizmat ko'rsatish funksiyalarini bajarish bilan bog'liq bo'lib, nisbatan past obro'li va kam haq to'lanadigan hisoblanadi. Ularning ko'pchiligi "erkaklar" kasblarini egallashni xohlamaydilar, chunki ular o'zlari uchun maishiy darajada tanish bo'lgan, o'zlari yaxshiroq tayyorgarlikka ega bo'lgan "ayollar" ishida yaxshiroq his qiladilar. Xotin-qizlarning "erkaklar" jamoalarida ishlashiga to'sqinlik qiluvchi omillar erkak xizmatdoshlarining ayol hamkasblariga nisbatan salbiy munosabati, shuningdek, ayollarning erkak hamkasblari tomonidan jinsiy ta'qib qilinishidir.

Erkaklar va ayollar o'z kasbiy faoliyatini turlicha idrok etadilar, unda turli ehtiyojlarni qondirish manbasini ko'radilar. Shunday qilib, ayollarning aksariyati faqat pul uchun ishlaydi, boshqa qismi jamoada bo'lishga intilgani uchun ishlaydi va kasbiy faoliyat mazmuniga qiziqish faqat ularning bir qismida namoyon bo'ladi. Erkaklar uchun esa ishning mazmuni va ijtimoiy ahamiyati, uning xilma-xilligi, ijodiy xarakteri, mehnat natijalari muhimroqdir. Shunga asoslanib, erkaklar uchun mehnat, odatda, ayollarnikiga qaraganda ko'proq ahamiyatga ega, degan xulosa kelib chiqadi.

Professional kareraga kelsak, ayollar uni erkaklarga qaraganda ancha kech amalga oshiradilar. Erkaklarning tavakkalchilikka moyilligi tufayli ular ayollarga qaraganda ko'proq kasbiy karyeralarini o'zgartirishga qodir.

Ma'lumki, aksariyat erkaklar 30 yoshga kelib mehnat sohasida yetuklik maqomiga to'liq erishadilar. Ayollar esa o'rta yoshga yetgunga qadar kasbiy hayotda yangilik sifatida ro'yxatdan o'tishdan to'xtamaydilar. Ammo hatto erkaklar singari 30 yoshga kelib kasbiy yetuklikka erishgan ayollarda ham qiziqish kasbiy muvaffaqiyatga erishishdan ko'ra shaxsiy munosabatlardan qoniqish hosil qilish hisoblanadi. Ayollarning erkaklardan farqi ham shunda, chunki erkaklar uchun karyera 30 yoshdan keyin ham asosiy vazifa bo'lib qoladi.

Bolalar tug'ilishi va ularga g'amxo'rlik qilish bilan bog'liq holatlarda ko'pgina sohalarida ayollarni ishga qabul qilishni unchalik xohlamaydilar va xizmat bo'yicha ko'tarilish to'g'risida qaror qabul qilishda ularning nomzodlarini salbiy ko'rib chiqadilar.

Ayollarning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatiga ularda mavjud bo'lgan muvaffaqiyatdan qo'rqish ham to'sqinlik qiladi. Birinchidan, ayollar muvaffaqiyatli martaba ularning ayolligini yo'qotishiga, ijtimoiy muhit bilan muhim munosabatlarni yo'qotishiga olib kelishi mumkin, deb hisoblashadi. Ikkinchidan, ayollar farzandlari va eri oldida o'zini aybdor his qilib, ong osti darajasida kasbiy karyeradan voz kechadi, eriga nisbatan ko'proq muvaffaqiyatga erishishga intilmaydi. Ayollarning fikriga ko'ra, kasbiy va shaxsiy munosabatlardagi muvaffaqiyatni birlashtirish mumkin emas.

Ammo muvaffaqiyatdan qo'rqish erkaklarda ham bo'lishi mumkin, qachonki ularning faoliyat turi gender roliga mos kelmasa. Erkaklar hatto ayol hamkasblariga qaraganda muvaffaqiyatdan ko'proq qo'rqishadi. Muvaffaqiyatdan qo'rqish erkaklarda o'z hamkasblarining hasadini qo'zg'atishni, ular bilan do'stona munosabatlarni buzishni istamagan hollarda ham paydo bo'lishi mumkin.

Yuqorida sanab o'tilgan holatlarning barchasi, oxir-oqibatda, turli darajadagi rahbar ayollar erkaklarga qaraganda ancha kam bo'lishiga olib keladi.

Rahbarlik lavozimiga tanlashda ayolga erkakka nisbatan yuqoriroq talablar qo'yiladi. Lider, rahbar bo'lish uchun ayol erkakdan ikki baravar yaxshiroq bo'lishi, o'z sohasi bo'yicha erkaklarga nisbatan ko'proq bilimga ega bo'lsa ham, ko'proq to'siqlarni yengib o'tishi kerak. Erkaklar ham, albatta, ko'pincha rahbarlik lavozimini egallash huquqi uchun kurashishga to'g'ri keladi, ammo ayollarda bu kurash qiyinroq kechadi va muvaffaqiyatga erishish ehtimoli kamroq.

Aksariyat hollarda xotin-qizlarning rahbarlik lavozimlarida kamroq bo'lishi obyektiv shart-sharoitlar bilan bog'liq. Avvalo, erkaklar ayollarga qaraganda kasbiy faoliyatda o'zini namoyon qilishga ko'proq intiladi. Shuningdek, ma'lumki, yuqoriroq lavozimlar, odatda, ko'proq malakali xodimlarga nasib etadi va ular ko'proq erkaklar orasida bo'lganligi sababli, rahbarlik lavozimlari ham ularga ko'proq nasib etadi. Ammo kasbiy faoliyatning ayollar ko'proq ishlaydigan sohalarida (maishiy xizmat ko'rsatishning noishlab chiqarish turlari, umumiy ovqatlanish, chakana savdo, tibbiyot, ta'lim, madaniyat) ayol rahbarlarning yuqori ulushi kuzatilmoqda. Kafedralar, laboratoriyalar va hatto institutlarga, agar ular tashkilotchilik qobiliyatiga va tegishli professionallik darajasiga ega bo'lsalar, ayollar ham rahbarlik qiladilar.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ko'pincha, yuqori darajadagi professionallikka erishishda ayollarga oila va farzandlarning mavjudligi to'sqinlik qiladi. Va bu noto'g'ri tushuncha o'z-o'zidan paydo bo'lmagan, balki ko'plab avlodlar tomonidan to'plangan tajribani aks ettiradi, bu shuni ko'rsatadiki, ayollar homiladorlik yoki kasal bolalarni parvarish qilish tufayli erkaklarga qaraganda ko'proq o'z ishlarini to'xtatishga majbur bo'lishadi. Shu bois, rahbarlik lavozimiga o'zining sadoqatini bir necha bor isbotlagan xotin-qizlarga tayinlanadi. Vaholanki, erkaklarni rahbarlik lavozimiga tayinlashda ham xuddi shunday mezon mavjud. Haqiqatan ham, statistik ma'lumotlarga ko'ra, ayol rahbarlarning aksariyati turmushga chiqmagan va farzandsiz, erkak rahbarlar esa, aksincha, oilali va farzandli.

Ayol rahbarlar nafaqat ayollar, balki qo'l ostidagi erkaklar bilan ham yuqori darajadagi ishbilarmonlik munosabatlarini o'rnatishga qodir. Ayol rahbarlar erkaklar bilan bir qatorda qo'l ostidagilarni yuqori natijalarga undashga qodir. Rahbarlikning bu uslubi ko'pincha demokratik deb ataladi. Xodimlar rahbariyat ularga ishonishini va natijada qo'l ostidagilarning ishga bo'lgan sadoqati oshishini ko'rishadi. Ayol rahbarlarning ko'proq demokratik kayfiyati ularning o'zlariga shubha bilan qaraydigan qo'l ostidagilarning e'tirofiga sazovor bo'lishga intilishlari bilan bog'liq.^[9]

Erkaklar esa rahbarlikning avtoritar uslubidan foydalanishga ko'proq moyil, ammo bu ularning demokratik uslubdan foydalanishini istisno qilmaydi, xuddi ayollar avtoritar uslubdan foydalanganidek.^[4]

Boshqaruv qarorlarini qabul qilishga kelsak, erkak rahbarlar vaziyatni oldindan tasavvur qiladilar, muammo yoki ziddiyatni hal qilishning barcha variantlarini miyada o'ylab topadilar. Ular hozirgi vaziyatda ham, istiqbolda ham maqsadlarga erishishning muhim shart-sharoitlarini ajratib ko'rsatishga qodir, bu olingan natijalarning qabul qilingan maqsadlarga muvofiqligida namoyon bo'ladi. Ammo kutilmagan vaziyatlarga duch kelganda, erkaklar ba'zan o'zlarini qanday tutishni bilmay, boshi berk ko'chaga kirib qolishadi. Ayol rahbarlarning xulq-atvori esa boshqacha, ular qat'iy rejalar tuzishmaydi va qandaydir yangi sharoitlar yuzaga kelganda, yuzaga

kelgan vaziyatlarga muvofiq xulq-atvor yo'nalishini osongina o'zgartirishadi. Aynan shuning uchun ayol rahbar har doim oldindan ish tutmaydi va uning xatti-harakati butunlay u qanday sharoitda ekanligiga bog'liq.^[8]

Erkak va ayol rahbarlar o'rtasida yana bir muhim farq bor - bu ular qabul qiladigan qarorlar soni (ayol rahbarlar ko'proq variantlarni taklif qiladilar va ularning qarorlari xilma-xildir).

Erkaklar va ayollar rahbarligini amalga oshirish samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq. Erkak rahbarlar quyidagi hollarda ko'proq foydali bo'ladi:

- 1) masalani yechishda;
- 2) erkaklar rahbarligida;
- 3) harbiy tashkilotlarda yoki sport murabbiylari sifatida;
- 4) texnik bilimlarni talab qiladigan boshqaruvning quyi darajasida,

ayollar esa:

- 1) shaxslararo munosabatlarni o'rnatishda;
- 2) ta'lim, biznes, ijtimoiy va davlat xizmatida;
- 3) shaxslararo munosabatlarni o'rnatish kerak bo'lgan boshqaruvning o'rta darajasida.

Shunday qilib, erkaklar ham, ayollar ham samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan qimmatli fazilatlarga ega. Erkaklar va ayollarning xulq-atvor va fikrlash uslublari turlicha bo'lishiga qaramay, ular bir xil samarali natijaga erishishlari mumkin, ammo faqat turli yo'llar bilan.

Erkak hamkasbidan farqli o'laroq, ayol rahbar o'z vazifalarini yomonroq yoki yaxshiroq bajaradi, deb bo'lmaydi. Ushbu vaziyatda jinsiy mansublik haqida gapirish noo'rindir. Zero, ayollar ham, erkaklar ham o'zlari-ning shaxsiy va kasbiy fazilatlari tufayli kasbiy faoliyatning turli sohalarida boshqaruv sohasida foydali xodimlar bo'lishlari mumkin.^[9]

Shu bilan birga, kasb tanlashning turli yo'nalishlari orasida erkaklar ko'pincha tadbirkorlik faoliyatiga, menejmentga, raqobatga intiladilar, yangi mahsulot, xizmat yoki tashkilotni yaratishga ehtiyoj sezadilar. Ayollar ishda ko'proq mustaqillik, barqarorlik, xavfsizlik, kasbiy kompetentlikka yo'naltirilgan. Ayollar uchun ish tanlashning muhim sababi mehnat sharoitlari, faoliyatning sanitariya-gigiyena xususiyatlari, ishni tashkil etishdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqola so'ngida shuni ta'kidlaymizki, hozirgi jamiyatning o'ta patriarxalligi asta-sekin o'tmishga aylanib bormoqda. Boshqaruvdagi yangi tendensiya joylarda xotin-qizlarning kasbiy sohada o'sishiga olib kelmoqda.

Xotin-qizlar karerasi xususiyatlarining keltirilgan tahlili va tavsifi shuni ko'rsatadiki, boshqaruv tizimlarining zamonaviy modernizatsiyasi, rahbarlik lavozimlarida faqat eng yaxshi mutaxassislardan foydalanish sharoitida gender nomutanosibligi to'liq bartaraf etilishi kerak. Kadrlar siyosati uchun mas'ul bo'lgan shaxslar va tuzilmalar ilmiy jihatdan isbotlangan faktni tushunishlari va qabul qilishlari kerakki, menejmentda jins yo'q va shuning uchun erkaklar uchun ham, ayollar uchun ham rahbar lavozimiga tayinlashda faqat axloqiy, ishbilarmonlik va kasbiy fazilatlarni ustuvor bo'lishi kerak.^[3]

Mutaxassislikni tanlashning asosiy shartlaridan biri moyilliklar bo'lib, ular ma'lum darajada jinsga bog'liq holda shakllanadi. Moyillik va qobiliyatlarda barqaror gender farqlarning mavjudligi mutaxassislikni tanlashda turli xil qiziqishlar va afzalliklarning mavjudligini tushuntiradi.

Moyillik va qobiliyatlarda barqaror gender farqlarning mavjudligi kasb tanlashda turli xil qiziqishlar va afzalliklarning mavjudligini tushuntiradi. Kasbiy o'zini o'zi belgilashda motivatsiya, kasbiy va hayotiy rejalar, jamoatchilik e'tirofiga da'vo qilish muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular ham gender xususiyatiga ega.^[1]

Kasb tanlash mezonlari sifatida kasbiy o'z-o'zini anglash va kasb tanlash motivlarini ko'rib chiqish mumkin. Kasbiy o'ziga xoslik - murakkab integrativ psixologik hodisa bo'lib, insonning kasbiy rivojlanishining yetakchi xususiyati bo'lib, tanlangan kasbiy faoliyatni o'zini anglash va rivojlantirish vositasi sifatida qabul qilish, guruh bilan o'zligini anglash va uning ahamiyatini baholash darajasini ko'rsatadi. Kasb tanlashning eng muhim motivlari quyidagilardir: ichki individual ahamiyatli motivlar, ichki ijtimoiy ahamiyatli motivlar, tashqi ijobiy motivlar va tashqi salbiy motivlar.

Shunisi xarakterliki, bo'lajak psixologlarda "ichki individual ahamiyatli motivlar", bo'lajak buxgalterlarda esa "ichki ijtimoiy ahamiyatli motivlar" ustunlik qiladi. Bunday natija u yoki bu kasbiy faoliyat haqidagi tasavvurlarning o'ziga xosligidan dalolat beradi. Har ikkala tanlanmada ham ichki motivlarning tashqi motivlardan ustunligi ijobiy bo'lib, bu ishdan qoniqish va samaradorlik nuqtayi nazaridan eng samarali hisoblanadi.

Shunday qilib, gender stereotiplar va gender o'ziga xoslik kasbiy o'ziga xoslik va kasb tanlash motivlari kabi kasb tanlash mezonlari bilan bog'liq bo'lib, gender stereotiplar va gender o'ziga xoslik u yoki bu kasbni tanlashni belgilaydi, degan xulosaga kelish imkonini beradi. Shuning uchun gender stereotiplar va gender o'ziga xoslikni turli kasbiy guruhlarda kasb tanlash omillari sifatida ko'rib chiqish mumkin.

Zamonaviy jamiyatda gender o'ziga xosligi va gender stereotiplariga ta'sirchanlikning ta'sir darajasi yuqori bo'lib qolayotganligi sababli, garchi u davr ehtiyojlariga mos ravishda o'zgarish tendensiyasiga ega bo'lsa-da, ularni kasbiy tanlov va kasbiy maslahatlarda hisobga olish kasbiy ta'lim jarayonida ongli ravishda kasbga yaroqli va o'z faoliyatidan qoniqadigan muvaffaqiyatli mutaxassislarni shakllantirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абраменкова, В. В. Половая дифференциация и сексуализация детства: горький вкус запретного плода [Текст] / В. В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 2003. – № 5. – С. 103–120.
2. Авдулова А. В. Гендерные аспекты управленческой деятельности [Электронный ресурс]: [http:// www.elitarium.ru/gendernye_ aspekty_deyatelnosti/](http://www.elitarium.ru/gendernye_aspekty_deyatelnosti/) (дата обращения: 6.05.2018)
3. Байбурина, Р. Ф. Гендерные особенности профессионального развития руководителей / Р. Ф. Байбурина. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2020. – № 4 (294). – С. 94-95. – URL: <https://moluch.ru/archive/294/66713>
4. Бендас Т.В. Гендерные исследования лидерства // Вопросы психологии. 2007. №
5. Гимазетдинова Э. Я., Ураев Р. Р. Гендерные различия в управлении. Актуальные вопросы современной психологии: материалы II Междунар. науч. конф.
6. Клецина, И. С. Психология гендерных отношений: теория и практика [Текст] / И. С. Клецина. – СПб.: Алетейя: Ист. кн., 2004. – 362 с Клецина, И. С. От психологии пола – к гендерным исследованиям в психологии [Текст] / И. С. Клецина // Вопросы психологии. – 2003. – № 1. – С. 61–78
7. Козловский Ю.Н. Психологическая теория решений. – М.: Проспект, 2009
8. Ковалева, И. А. Особенности гендерного аспекта в профессиональной карьере / И. А. Ковалева. – Текст : непосредственный // Психологические науки: теория и практика : материалы I Междунар. науч. конф.
9. Крайг Г. Психология развития. [Электронный ресурс]: <https://www.psyoffice.ru/3340-krajgg-grjejs.-psikhologija-raz-vitija..html> (дата обращения: 6.05.2018)
10. Шабалина О.В. Особенности и проблемы гендерных стереотипов // Социум и власть. 2008. № 3

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.